

AZ ADMONTI LEVELEKRŐL

/Höll, Günther - Classen, Peter /hrsg/: Die Admonter Briefsammlung nebst ergänzenden Briefen. /MGH. Epp. 2. Die Briefe der deutschen Kaiserzeit, Bd. VI./, München, 1983. pp. 271./

"Minden történész előtt ismeretes saját tapasztalataiból, mily sok, bennünket érdeklő mozzanatról közöltek elszórtan megemlékezést a külföldi oklevéltárak, monográfiák, folyóiratok... Az adatok sok esetben nem számíthatnak különösebb figyelemre... Arra mindenképpen érdemesek, hogy számontartsuk őket. A könyvismertetések szokták a figyelmet rájuk irányítani, azonban csak nagyon esetlegesen..."
- írta jó húsz évvel ezelőtt Mályusz Elemér. Ma ehhez csak annyit tehetünk hozzá, hogy - a magyar forráskiadás helyzetéből következően - örülnünk kell abban az esetben, ha magyar vonatkozású levéltári források külföldi forráskiadványokban, vagy folyóiratokban első alkalommal, vagy újra napvilágot látnak.

Az osztrák kolostorok levél-, illetve könyvtárai nem egy esetben őriztek meg olyan levélgyűjteményeket /Briefsammlungen/, amelyek jelentékeny magyar vonatkozású anyagot foglalnak magukba. Ezekről sajnos mind a mai napig nem áll rendelkezésünkre rendszeres felmérés, pedig a magyar középkor kutatói ismerik és használják is őket. /1/

IV. Adorján /Nicolaus Breakspear, 1154-1159./ pápa halálával a pápaság és a császárság konfliktusa új fordulatot vett. A konklávé nagyobb része Roland Bandinelli kancellárt választotta pápává, aki a III. Sándor nevet vette fel, míg a császárhoz hű itáliai és német püspökök Octavian Monticello bíborost emelték a pápai trónra, aki a IV. Viktor nevet választotta. IV. Viktor halála után III. Sándorral szemben még két ellenpápa /III. Paszkál, III. Kallixtusz/ követte egymást, s mivel Frigyes császárral szemben a normann seregek nem tudtak segítséget nyújtani, III. Sándor pápa francia földre menekült. A konfliktus mind a tettek, mind pedig a szellemiek terén kiéleződött: Frigyes több ízben vezetett sereget Itáliába, s kancellárja, Rainald von Dassel /+1167/, kölni érsek a szellem fegyvereivel vette fel a harcot III. Sándor ellen. A konfliktus végül Frigyes csapatainak 1176. évi legnánói veresége után a velencei békével tért nyugvópontra. A velencei béke

mögött azonban sokkal több állt, mint magában a legnanói vereség, nevezetesen a középkori értelemben vett nemzetközi diplomácia, amelyben igen nagy szerepet vállalt Magyarország királya, II. Géza is. Ezen eseményeket tartja számon az egyháztörténet az 1159. évi skizma elnevezés alatt /korabeli kifejezéssel: "Orto in ecclesia schismate"/. /2/

Ezen vészterhes időkben, az 1162. év utolsó negyedében I. Eberhard, salzburgi érsek /1147-1164/ Gottfried, admonti apátnak /1137-1165/ egy levélköteget nyújtott át, melynek tartalma szoros kapcsolatban volt az 1159. évi skizma óta eltelt eseményekkel. Az apát rövid időn belül átolvasta a gyűjteményt, s utasítást adott annak lemásolására. A másolat elkészültét valószínűleg személyesen ellenőrizte, irányítása mellett több szerzetes is munkálkodott a kéziraton. Ez a gyűjtemény a salzburgi érsek leveleivel és az Admontban talált anyaggal kiegészítve adja az Admonti levélgyűjteményt, a Codex Vindobonensis 629-et. /3/

Admont neve nem ismeretlen a magyar középkorkutatás előtt sem, elég ha a korai törvényeinket őrző Admonti kódexre, vagy a Csatári Bibliára utalunk. A tárgyalt levélgyűjtemény kódexére W. Wattenbach, a középkori kéziratok avatott ismerője hívta fel a figyelmet, kiadásának tervét Arndt disszertációja nyomán M. Tangl vetette fel, bár Tengnagel 1612. évi kiadványában egyes darabjai napvilágot láttak. F. Martin tartományi levéltárnok elgondolása az volt, hogy a Monumenta Germaniae Historica Epistolae Selectae sorozatában adja ki, de terve a Tangl-lal való véleménykülönbség és a háborús idők mostoha körülményei miatt meghíúsult. A kódexet közben többen tanulmányozták, így F. Gruber, W. Schmidt és J. Wichner. Ezek részlettanulmányai után első módszeres elemzését H. Zatschek készítette el 1929-ben. A háború után W. Holtzmann vezetése alatt P.G. Fischbach vetette fel újra a kiadás tervét. Modern leírását G. Hödl végezte el. /4/

A gyűjtemény darabjai nincsenek szoros időrendbe állítva, minden levél hiteles és a feladó és a címzett közti utat valóban megtette. Az Admontban talált rész a monostor 12. századi aktuális kérdéseit tárgyalja, ezzel szemben az Eberhard érsektől kapott rész a birodalmi politika kérdéseire vet fényt, s III. Sándor pápának a szakadásban elfoglalt álláspontját képviseli. Az előbbi célja talán egy "precedens"-gyűjtemény összeállítása, vagyis egy, a monostor jogait biztosító gyűjtemény létrehozása volt, míg az utóbbi talán - a kiadók feltevézése szerint - történetírói alapanyag elkészítése. A gyűjtemény önmagában 87 darabot tartalmaz, közülük hármat nem lehet a levél kategóriába sorolni /ezek: Hesso Scholasticus jelentése

az 1119. évi rheimsi zsinatról, egy formularium-részlet, és egy, az 1160. évi páviai zsinaton elhangzott beszéd töredéke/. A többi a diplomatika legkülönbözőbb műfajait képviseli. A kódex provenienciája is jól ismert: Admontból Regensburgon keresztül került a bécsi Udvari Könyvtárba. A levélgűjtemény forrásértéke I. Frigyes 2. itáliai hadjáratának időszakára nézve óriási.

A gűjtemény három, magyar szempontból fontos levelet is tartalmaz. Ezen leveleknek eddig is létezett kiadása, ennek ellenére a szövegkritika szempontjából a Monumenta Hungariae Antiquissima megjelenéséig fontos hiányt pótol a jelen kiadás. Mindhárom darab történelmünknek oklevelekben meglehetősen szegény korszakából származik. Az elsőt Lukács esztergomi érsek intézte Eberhard salzburgi érsekhez. Leveleiben biztosítja a német püspökök császársággal szembenálló csoportjának vezető egyéniségét, hogy ő Magyarországon mindent elkövet annak érdekében, hogy a magyar püspökök III. Sándor pápát fogadják el az Egyház fejének, s ezen ügynek az ország királyát, II. Gézát is megnyerte. Fejér az oklevelet nagyon esetleges kivonatban közölte, Gombos ellenben teljes terjedelmében. Szintén újra napvilágot látott II. Géza magyar király azon oklevele, melyet ő is Eberhard érsekhez intézett, s ebben barátságáról biztosítja az érseket, sőt segítséget ígér neki Frigyes császárral szemben. A harmadik levél pedig Eberhard érseknek a magyar király levelére adott válasza, melyben megköszöni és megerősíti a kettejük közötti barátságot. Hogy ezek a levelek milyen fontosak a magyar művelődéstörténet számára, misem bizonyítja jobban, mint hogy Mezey László mindhármát beválogatta az Árpád-, és Anjou-kori leveleket tartalmazó fordításkötetbe. /5/

A kötet rövid, lényegretörő bevezetés után közli az Admonti-levélgűjteményt, majd a 148. oldaltól a Salzburgi-levélgűjteményt, s ezt a 199. oldaltól III. Sándor pápa levelei követik. A szöveg közlésének módszere minden tekintetben kielégíti a modern szövegkritika követelményeit. Az előforduló antik és bibliai idézeteket marginális jegyzetek formájában jelzi a kiadás, a szövegkritikai apparátus a szöveg alatt, a magyarázó és történeti apparátus a lapalji jegyzetekben kapott helyet. A használhatóságot nagyban megkönnyítik a kötetet záró mutatók: egy initia-jegyzék /217-218.o./, oklevélkibocsájtók, és -nyerők jegyzéke /219-221.o./, névmutató /222-232.o./, szó- és tárgymutató /233-267.o./, a 269. oldaltól pedig a szövegekben előforduló antik és bibliai idézetek jegyzéke kapott helyet.

A szövegek recenzensei olyan kötetet hoztak létre, amely méltán került a Monumenta Germaniae Historica nagyműtű sorozatába, értékes munkaeszközt nyújtván ezzel a magyar medievisták számára is.

J E G Y Z E T E K

1. Mályusz Elemér: A magyar medievisztika forráskérdései. /Medievisztika és Oklevélkiadás/ Levéltári Közlemények, 38. /1967/ 4-29. 8. o.; A levélgyűjteményekre újabban Auer, Leopold: Eine österreichische Briefsammlung aus der Zeit Friedrichs des Streitbaren, /MIÖG. Bd. 77./ 1969 /pp.43-77./, amely regeszta-gyűjteményt is közöl, közte Nyugatmagyarországi vonatkozású oklevelek, amelyeknek csak egy részét adta ki a Burgenlandi okmánytár.
Arra, hogy a magyar kutatás ismeri ezeket ld. Makkai L.-Mezey L.: Árpád-kori és Anjou-kori levelek. XI-XIV. század. /Nemzeti Könyvtár. Levelestár/, Budapest, 1960. p. 317. 124.sz. jegyzet.
2. Az eseményeket röviden magyarul ismerteti: Adriányi Gábor:
Az Egyháztörténet Kézikönyve, Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae, IV. /, München, 1975.pp. 135-137., valamint Makkai-Mezey, id.hely.; A magyar király szerepéről újabb kutatásokat foglal össze népszerű formában: Makk F.: Magyarország a 12. században, Magyar História, Budapest, 1986.p.152.s köv. A korabeli kifejezés II. Gézának a francia királyhoz intézett oklevélből származik, ld. Fejér Codex Diplomaticus II. 163.
3. Ismertetett mű Bevezetője p.9; Eberhard érsek és Gottfried apát személyére vö. Makkai-Mezey, id. hely s köv.
4. A bőséges és igen tanulságos irodalmat összefoglalja az ismertetett mű Bevezetője, és külön a szerző szerinti, külön a tematikus irodalomjegyzékben is.
5. A magyar levelek: ismertetett mű, 135-137.; Magyar fordítás: Makkai-Mezey, id.mű II. fejezet, 14-15. sz. A levelek datálását II. Gézának a pápaság dolgában elfoglalt álláspontváltoztatásaitta lehetővé, vö. Pauler, I.496.; Géza Oklevele: Szentpétery, Regesta Arpadianoe. 96. sz.

SZOVÁK KORNÉL